# הִלְכוֹת תְּפִלָּה סִימָן צ צא

שֶׁלֹּא תִּתְבַּטֵּל הַכַּוָּנָה (מרדכי ריש פרק כל הצלמים (סי׳ תתמז)). אֲבָל בְּגָדִים שֶׁמְּצַיֵּר עֲלֵיהֶם דִּבְרֵי (נ"ל) תְּפִלּוֹת, (עב) אֲפִלּוּ לִישֵׁב עֲלֵיהֶם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אָסוּר (תשובת הרא״ש כלל ה׳ סימן ב׳): **כד** [ג]**לֹא יִתְפַּלֵּל** (עג) **בְּצַד רַבּוֹ** (עד) **וְלֹא אֲחוֹרֵי רַבּוֹ** (עה) **וְלֹא לְפָנָיו,** יֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל זֶה לֹא מַיְרֵי אֶלָּא לְהִתְפַּלֵּל בְּיָחִיד, אֲבָל בְּצִבּוּר אִם כָּךְ הוּא סַדָּר יְשִׁיבָתוֹ (עו) אֵין לָחֹשׁ אִם מִתְפַּלֵּל לְפָנָיו אוֹ אֲחֹרָיו, (בית יוסף (ד״ה ולפ״ז) בשם מהר״י אבוהב (על הטור ד״ה וטפס) ואהל מועד (לרך ג ס״ז)) *(וְאַף עַל פִּי (עז) שָׁטוּב לְהַחֲמִיר, (עח) הַמִּנְהָג לְהָקֵל). [ד]**אִם הָרְחִיק** (עט) **אַרְבַּע אַמּוֹת,** (נ) **מֻתָּר.** (פ) (וְעַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רמ״ב סָעִיף ט״ז): **כה** [ה]**תַּלְמִיד חָבֵר מֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל** (פא) **אֲחוֹרֵי** (נג) **רַבּוֹ: כו** [ו]**כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרִין בּוֹ קְרִיאַת שְׁמַע, אֵין מִתְפַּלְּלִים בּוֹ. וּכְשֶׁם שֶׁמַּרְחִיקִים מִצּוֹאָה וּמֵי רַגְלַיִם וְרֵיחַ רַע וּמִן הַמֵּת וּמֵרְאִית הָעֲרָוָה לִקְרִיאַת שְׁמַע, כָּךְ (פב) מַרְחִיקִים לִתְפִלָּה: **כז** הָיָה עוֹמֵד (פג) **בִּתְפִלָּה** [ז]**וְהִשְׁתִּין תִּינוֹק בְּבֵית הַכְּנֶסֶת,** [*] (פד) **יִשְׁתֹּק עַד שֶׁיְּבִיאוּ מַיִם לְהָטִיל עַל הַמֵּי רַגְלַיִם,** [א]**אוֹ יְהַלֵּךְ לְפָנָיו אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ לְצִדָּדָיו אוֹ יֵצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת וְיִגְמֹר תְּפִלָּתוֹ.** הַגָּהּ: (פה) וְיוֹתֵר טוֹב לַיֵּלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר וְלֹא לִשְׁתֹּק, שֶׁמָּא יִשְׁהֶה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ (פו) וְיִצְטָרֵךְ לַחֲזֹר לָרֹאשׁ (בית יוסף (ד״ה ולמרן שיבא) בשם רוקח סימן (רכ״ד) [שכ״ד] ועיין לעיל סימן ע״ט (ס״ק)):

ג בְּרָכוֹת כ״ז (ע״ב).
ד רַבֵּנוּ יוֹנָה (יח: ד״ה אל) וְהָרא״ש (פ״ד סי׳ ה). ה שָׁם בַּגְּמָרָא.
ו רַמְבַּ״ם פֶּרֶק ד׳ מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה (ה״ח).
ז רוֹקֵחַ (סי׳ שכד).

## צא שֶׁיֵּאָזֵר מָתְנָיו וִיכַסֶּה רֹאשׁוֹ בִּשְׁעַת תְּפִלָּה. וּבוֹ ו׳ סְעִיפִים:

א בְּרָכוֹת כ״ד (ע״ב) וכ״ה (ע״א).

**א** [א]**הָיְתָה טַלִּית חֲגוּרָה עַל מָתְנָיו לְכַסּוֹתוֹ מִמְּתְנָיו וּלְמַטָּה, אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל** (א) **עַד** (ב) **שֶׁיְּכַסֶּה לִבּוֹ.**

### בְּאֵר הֵיטֵב

בֵּית הַכְּנֶסֶת נֶגֶד פָּנָיו שֶׁל אָדָם, אֶלָּא לְמַעְלָה מִקּוֹמַת אִישׁ. מָגֵן אַבְרָהָם (ס״ק לז). אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל כְּנֶגֶד הַמַּרְאָה אֲפִלּוּ אֵם עֵינָיו סְתוּמוֹת. הֶרְדֵּ״ז חֵלֶק (א׳) [ד׳] סִימָן (ק״ר) [ק״ז] (א׳ קנח) וּכְפִי מָה שֶׁפָּרַשׁ הַשִּׁירֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (הגב״י סק״ח), עַיֵּן שָׁם: (נ"ל) **תְּפִלּוּת.** וַאֲפִלּוּ בְּבֵיתוֹ אָסוּר. ט״ז (סק״ו) עַיֵּן שָׁם: **כד** (נב) **מֻתָּר.** אֲפִלּוּ לִפְנֵי רַבּוֹ. ב״ח (סט״ו) דַּרְכֵי משֶׁה (אות ה) שֶׁ״ך בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רמ״ב (סק״ל) מָגֵן אַבְרָהָם (ס״ק לח) עוֹלַת תָּמִיד (ס״ק כה), וּדְלָא כְּבֵית יוֹסֵף (ד״ה ומ״ש ולא יתפלל) שֶׁ״ך שָׁם (ס״ק כט) מָגֵן אַבְרָהָם (ס״ק לט):

### מִשְׁנָה בְּרוּרָה

זֶה (נמ) שֶׁלֹּא לְצַיֵּר בְּכֹתֶל בֵּית הַכְּנֶסֶת צִיּוּרִים נֶגֶד פָּנָיו שֶׁל אָדָם אֶלָּא לְמַעְלָה מִקּוֹמַת אִישׁ. אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל כְּנֶגֶד הַמַּרְאָה דְּמֵיחֲזֵי כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לְבָבוּאָה שָׁלוּ, וְהֵינוּ אַף בְּעֵינַיִם סְתוּמוֹת, דְּבִפְתוּחוֹת בְּלָאו הָכִי אָסוּר מִשּׁוּם בִּטּוּל כַּוָּנָה. אַחֲרוֹנִים: **(עב) אֲפִלּוּ לֵישֵׁב עֲלֵיהֶם וְכוּ׳.** (נט) שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז כו) 'וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ', (ס) וַאֲפִלּוּ בְּבֵיתוֹ אָסוּר: **כד (עג) בְּצַד רַבּוֹ.** כִּי הוּא יֵהָרֵא שֶׁמַּרְאֶה שֶׁהוּא שָׁוֶה לְרַבּוֹ, וְרַבּוֹ (סמ) הֵינוּ שֶׁרֹב חָכְמָתוֹ הֵימֶנּוּ (סב) אוֹ גְּדוֹל הַדּוֹר. כְּתַב הַחַיֵּי אָדָם (ח״א כלל כב ס״ו) נִרְאֶה לִי דְּהוּא הַדִּין אֲבִיו: **(עד) וְלֹא אֲחוֹרֵי רַבּוֹ.** (סג) דְּמֵיחֲזֵי נְמֵי כְּיֵהָרֵא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁנִּרְאֶה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לְרַבּוֹ בִּתְפִלָּתוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצַעֵר לְרַבּוֹ, דְּשָׁמָּא יִצְטָרֵךְ לִפְסֹעַ שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לְאֲחֹרָיו בְּעוֹד שֶׁהוּא יִתְפַּלֵּל וְיִצְטָרֵךְ לְהַמְתִּין עָלָיו: **(עה) וְלֹא לְפָנָיו.** בְּקַל וָחֹמֶר, דְּזֶה וַדַּאי הוּא בִּזָּיוֹן לְרַבּוֹ שֶׁעוֹמֵד בַּאֲחוֹרָיו נֶגְדּוֹ: **(עו) אֵין לָחֹשׁ וְכוּ׳.** שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁמָּקוֹם זֶה מְיֻחָד לָרַב וְזֶה לַתַּלְמִיד וְלֵית בֵּיהּ מִשּׁוּם יֵהָרֵא אוֹ כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ: **(עז) שָׁטוּב לְהַחֲמִיר.** (סה) הֵינוּ לָחֹשׁ לַטַּעַם הַשְּׁלִישִׁי הַנַּ״ל מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּמְצַעֵר לְרַבּוֹ דִּלְפִי זֶה יֵשׁ לְהַחְמִיר גַּם בְּצִבּוּר לְאַחֲרָיו: **(עח) הַמִּנְהָג לְהָקֵל.** עַיֵּן בְּבָאוּר הֲלָכָה (ד״ה ואע״פ) דְּמִכָּל מָקוֹם טוֹב לְכַתְּחִלָּה כְּשֶׁקּוֹבֵעַ לוֹ מָקוֹם מֵאֲחוֹרֵי רַבּוֹ, שֶׁיַּרְחִיק כְּשִׁעוּר אַרְבַּע אַמּוֹת וְשָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יְצַעֵר לְרַבּוֹ: **(עט) אַרְבַּע אַמּוֹת מֻתָּר.** דְּרִשׁוּת אַחֶרֶת הִיא. וְעַיֵּן בְּפִרְי מְגַדִּים (א״א ס״ק לח) שֶׁכָּתַב בְּשֵׁם הַפְּרִי חָדָשׁ דִּלְפָנָיו סַגִּי בְּאַרְבַּע אַמּוֹת מְצֻמְצָמוֹת, אֲבָל לַאֲחוֹרֵי רַבּוֹ בְּעִינַן אַרְבַּע אַמּוֹת וְשָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת כְּדֵי שֶׁיְּהֵיהּ יוֹכֵל רַבּוֹ לִפְסֹעַ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לְאֲחֹרָיו וְלֹא יְצְטָרֵךְ לְהַמְתִּין עָלָיו, וּבְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹתָיו הֲלָא אָסוּר לִפְסֹעַ כְּדִלְקַמָּן בְּסִימָן ק״ב (ס״ה). עוֹד כָּתַב דִּבְתוֹךְ הָאַלְמְעֹרָע מֻתָּר אֲפִלּוּ בְּסָמוּךְ, דִּרְשׁוּתָא אַחֲרִיתָא הוּא: **(פ) וְעַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה וְכוּ׳.** רְצוֹנוֹ לוֹמַר דְּשָׁם נִתְבָּאֵר דִּרְחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת מוֹעִיל אֲפִלּוּ אִם רַבּוֹ לַאֲחוֹרָיו, וְכֵן כָּתְבוּ הָאַחֲרוֹנִים: **כה (פא) אֲחוֹרֵי רַבּוֹ.** וְהוּא הַדִּין בְּצַד רַבּוֹ, אֲבָל לְפָנָיו רַבּוֹ (סה) אָסוּר: **כו (פב) מַרְחִיקִים לִתְפִלָּה.** (פו) וְהוּא הַדִּין לְתַלְמוּד תּוֹרָה וְכָל דִּבְרֵי קְדֻשָּׁה: **כז (פג) בִּתְפִלָּה.** וְהוּא הַדִּין בִּקְרִיאַת שְׁמַע וּשְׁאָר דִּבְרֵי קְדֻשָּׁה וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, וְנָקֵט תְּפִלָּה לִרְבוּתָא דְּבָזֶה גַּם כֵּן צָרִיךְ לֵילֵךְ לְפָנָיו אַרְבַּע אַמּוֹת וְלֹא אָמְרִינַן כֵּיוָן שֶׁהוּא עוֹמֵד כְּבָר בִּתְפִלָּה אֵין צָרִיךְ לְהַרְחִיק: **(פד) יִשְׁתֹּק וְכוּ׳.** דְּכָל זֶה לֹא מִיקְרֵי הָפְסֵק, אֲבָל (פה) אָסוּר לְהַפְסִיק בְּדִבּוּר לְהָבִיא לוֹ מַיִם, כֵּיוָן דְּאָסוּר מֵי רַגְלַיִם אֵינוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וְגַם יֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין צָרִיךְ לְהַרְחִיק בָּזֶה כְּלָל, עַל כֵּן אֲפִלּוּ אִם גַּם אֲחֵרִים עוֹמְדִים בְּתוֹךְ הָאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הַמֵּי רַגְלַיִם וּמִתְפַּלְּלִים אֵין לוֹ לְהַפְסִיק בְּדִבּוּר בִּשְׁבִילָם לְהוֹדִיעָם. וְאִם תִּינוֹק טָנַף צוֹאָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּאֶמְצַע תְּפִלָּה וַאֲחֵרִים עוֹמְדִים שָׁם וּמִתְפַּלְּלִים וְאֵינָם יוֹדְעִים מִזֶּה, אִם לוֹ לְהַפְסִיק בְּדִבּוּר בִּשְׁבִילָם לְהוֹדִיעָם. אַף אֲפָשָׁר בְּעִנְיָן אֶחָד לְהוֹדִיעָם אֶלָּא בְּדִבּוּר, מַהוּ לְהַפְסִיק בְּדִבּוּר לְהַצִּילָם מֵאִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא, דְּמוּטָב שֶׁיֵּעָשֶׂה הוּא אִסּוּר קַל דְּהֵינוּ אִסּוּר דְּרַבָּנָן לְהַפְסִיק בִּתְפִלָּה מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ אֲחֵרִים אִסּוּר דְּאוֹרַיְתָא לְהִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם מְטֻנָּף. וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְעֵיל בְּסִימָן ע״ט בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (סק״ג) וּבְאוּר הֲלָכָה (ד״ה ומלפניו) הָאֲפָנִים שֶׁהֵם מִדְּאוֹרַיְתָא בָּזֶה. וְדַוְקָא אִם אֵין לוֹ בַּמֶּה לְכַסּוֹת, אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ בַּמֶּה לְכַסּוֹת בֵּין בְּצוֹאָה וּבֵין בְּמֵי רַגְלַיִם אָסוּר לְהַפְסִיק וַאֲפִלּוּ לָזוּז מִמְּקוֹמוֹ אִם אֵין מַגִּיעַ לוֹ הֶרְיַח רַע: **(פה) וְיוֹתֵר טוֹב.** כָּתַב הַחַיֵּי אָדָם (שם כלל כה ס״ו) אִם מִתְיָרֵא שֶׁמָּא יִשְׁהֶה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלּוֹ וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהָרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּגוֹן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲבֹר נֶגֶד הַמִּתְפַּלֵּל, יִסְמֹךְ עַל הָרַשְׁבָּ״א (כב: ד״ה היה) דְּסָבִירָא לֵיהּ דְּמֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל כֵּיוָן שֶׁכְּבָר הוּא עוֹמֵד בִּתְפִלָּה, וְאִסּוּר מֵי רַגְלַיִם דְּרַבָּנָן: **(פו) וְיִצְטָרֵךְ.** עַיֵּן לְעֵיל בְּסִימָן ע״ח בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה סָעִיף קָטָן ה׳ דִּבְבִרְכַת קְרִיאַת שְׁמַע אִם נִזְדַּמֵּן כֵּן, וְכֵן בְּכָל הַבְּרָכוֹת, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר לְרֹאשׁ:

**א** (א) **עַד וְכוּ׳.** דְּצָרִיךְ הוּא לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ עוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּמְדַבֵּר בְּאֵימָה: (ב) **שֶׁיְּכַסֶּה לִבּוֹ.** וְהוּא הַדִּין כָּל גּוּפוֹ [בַּ״ח (ס״ג)]:

### שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

**כז [בשו״ע] יִשְׁתֹּק וְכוּ׳.** וְהִפְרִי חָדָשׁ חוֹלֵק, דְּהָרַשְׁבָּ״א (כב: ד״ה היה) סוֹבֵר הַרְחָקָה בְּמֵי רַגְלַיִם דְּרַבָּנָן. וּבְשֶׁלְמֵי צִבּוּר (דברים שצריך ליזהר בתפילה ס׳ יז) כָּתַב דְּיֵשׁ הַפּוֹסְקִים חוֹלְקִים עַל הָרַשְׁבָּ״א. וְהָאַחֲרוֹנִים הִסְכִּימוּ לְפְסֹק הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ וְהָרַמְ״א כֵּאן. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן [ע״ט] (ס״ט) (ס״א) שָׁם הִשְׁלַחְנוּ צִבּוּר שֶׁיִּשְׁתֹּק אִם הִתְּשָׁהֲנָה בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הַצִּבּוּר, וְעַיֵּן שָׁם (באר היטב סק״ג) בְּשֵׁם הַט״ז (סק״ב). וְנִרְאֶה דַּאֲפִלּוּ אֵרַע כֵּן בְּשֶׁבֶת שְׁרֵי לִשְׁפֹּךְ מַיִם עַל הַמֵּי רַגְלַיִם לְבַטְּלָן, וַאֲפִלּוּ בְּבֵיתוֹ נִרְאֶה דְּשָׁרֵי, וְלֹא דְּמֵי לְמָה שֶׁכָּתוּב בְּסִימָן שכ״ג (באה״ט ס״ק יב) דְּאֵין לְהוֹסִיף עַל אִסּוּר לְבַטְּלוֹ בְּשֶׁבֶת מִשּׁוּם דְּהָוֵי כְּמִתַּקֵּן, דְּשָׁם הָאִסּוּר חוֹזֵר לִהְיוֹת הֶהֵר וְנִתְקָן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּזֶה שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי זֶה מִסְתַּלֵּק הַהֶהְמֵא שֶׁל הַמֵּי רַגְלַיִם, וּמִידֵי דְּהָוֵי אִמַּסְלֵק גֶּרֶף שֶׁל רַעֵי דְּשָׁרֵי:

### בַּאוּר הַלָּכָה

**כד * וְאַף עַל פִּי שֶׁטּוֹב לְהַחְמִיר מִכָּל מָקוֹם הַמִּנְהָג לְהָקֵל.** עַיֵּן בְּאֵלִיָּה רַבָּה (ס״ק כט) שֶׁכָּתַב בְּשֵׁם הַלְבוּשׁ דִּלְמַעֲשֶׂה נְכוֹן לְהַחְמִיר, וְכָתַב הָאֵלִיָּה רַבָּה דְּנִרְאֶה דְּדַוְקָא לְפָנָיו אֲבָל לֹא לְאַחֲרָיו. וְלֹא הֶבְנַתִּי שֶׁהֲרֵי הַלְבוּשׁ בְּעַצְמוֹ כָּתַב אַחַר כָּךְ וְיִזָּהֵר בִּלְאַחֲרָיו שֶׁיִּרְתִּיחַ יְכוֹל לִפְסֹעַ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יְצַעֵר לְרַבּוֹ, וְהֵינוּ מִלְּבַד הָאַרְבַּע אַמּוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָאֵלִיָּה זוּטָא (ס״ק יג) וְהָאֵלִיָּה רַבָּה בְּעַצְמוֹ אַחַר כָּךְ (ס״ק לא). וּבָאֱמֶת בִּלְפָנָיו לֹא יָדַעְנָא טַעַם הַמַּחְמִירִים בְּצִבּוּר, אֲבָל בִּלְאַחֲרָיו נָכוֹן לְהַחְמִיר כִּי זֶה הַטַּעַם שֶׁמְּצַעֵר לְרַבּוֹ מוּכָח בִּירוּשַׁלְמִי (ר״ה פרק ב׳ ה״ה) כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַפְּרִי חָדָשׁ וְהַגְּרָ״א. וְעַל כָּל פָּנִים בְּעֵת קְבִיעַת מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה בְּוַדַּאי נָכוֹן לְיַזָּהֵר בָּזֶה. **וּמִלְּבוּשׁ מַשְׁמַע שֶׁאֲפִלּוּ בִּלְפָנָיו טוֹב לְהַחְמִיר,** וְאֶפְשָׁר שֶׁהַטַּעַם הוּא מִשּׁוּם דְּהָוֵי בִּזָּיוֹן לְרַבּוֹ כְּשֶׁעוֹמֵד בַּאֲחוֹרָיו נֶגְדּוֹ אֲפִלּוּ בְּעִנְיָן זֶה:

(נמ) מָגֵן אַבְרָהָם (ס״ק לז): (נמ) הַגְּרָ״א: (ס) טַ״ז (סק״ו): **כד (סא)** לֶחֶם חֲמוּדוֹת (דברי חמודות ס״ד אות יח): (סב) הָפְרִי מְגַדִּים (א״א ס״ק לט): (סג) חַיֵּי אָדָם (ח״א כלל כב ס״ו): (סד) עַיֵּן בֵּית יוֹסֵף (ד״ה ולא יתפלל): (סה) הַגְּרָ״א: **כה (סה)** אֲחֲרוֹנִים: **כו (סו)** פְּשׁוּט בְּכַמָּה דּוּכְתֵי: **כז (סז)** בָּלוּ בְּחַיֵּי אָדָם (שם כלל כה סעיפים ר״ז):

[ב]**לִיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א)** וּבשו״ע הרב (סכ״ה) כתב: או ילך לצדדיו 'אם אי אפשר לפניו'.

עון והדר - Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

ב וְהַרַמְב״ם פָּרַק ד׳ מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה (ה״ז).
ג שַׁבָּת ט׳ (ע״ב) וְשָׁם בְּתוֹסָפוֹת (ד״ה ר״ת וריתוא). ד סְמַ״ק (מצוה יא בהגהה קכד).
ה רַבֵּנוּ יְרֵחֶם נָתִיב (ט״ו) [ט״ז] (ח״ו).
ו כָּל בּוֹ (ס״ י״א) בְּשֵׁם (הָרִי״ף) וְהָרַבֵּנוּ פָּרָץ]. ז תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן (שם).
ט רַמַ״ם פָּרַק ה׳ מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה (ה״ה). י שָׁם.
א בְּרָכוֹת כ״ג (ע״א).
ב מֵימוֹנִי שָׁם (פ״ד ה״י).

ב וְאִם לֹא כִּסָּה אֶת לִבּוֹ אוֹ שֶׁנֶּאֱנַס וְאֵין לוֹ בְּמַה יִתְכַּסֶּה, (ג) * הוֹאִיל וְכִסָּה עֶרְוָתוֹ וְהִתְפַּלֵּל, * יָצָא:
ב (ד) * צָרִיךְ (ה) לֶאֱזֹר אֵזוֹר בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה אֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ (ה) אַבְנֵט שֶׁאֵין לִבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה, (ו) מִשּׁוּם
'הִכּוֹן'. אֲבָל (ז) שְׁאָר בְּרָכוֹת מֻתָּר לְבָרֵךְ בִּלֹא חֲגוֹרָה, מֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ (ג) [ב] (ח) מְכַנְסַיִם. הַגָּהָה: וְאֵין לִבּוֹ רוֹאֶה
אֶת הָעֶרְוָה (ר״ן פרק קמא דשבת (ד. ד״ה ומסת) והרא״ש פרק הרואה (סי׳ יג) והגהות מיימוני פרק ה׳ מהלכות תפלה (פוסק ח)): ג הֵיכִי שֶׁיֵּשׁ
אוֹמְרִים שֶׁאָסוּר לְהוֹצִיא אַזְכָּרָה מִפִּיו בְּרֹאשׁ מְגִלָּה. * יְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לְמְחוֹת שֶׁלֹּא לִיכָּנֵס בְּבֵית הַכְּנֶסֶת
(ט) בְּגִלּוּי (ג) [ג] הָרֹאשׁ: ד זְכוּבָעִים (קאפּילי״ה בלע״ז) הַקְּלוּעִים מִקַּשׁ חֲשִׁיבָא כְּסוּי, אֲבָל הַנֶּחָת יָד עַל הָרֹאשׁ
(י) לֹא חֲשִׁיבָא (ד) כְּסוּי. ח וְאִם אַחַר מֵנִיחַ יָדוֹ עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה, מַשְׁמַע דַּחֲשִׁיבָא כְּסוּי: ה ט לֹא יַעֲמֹד
(יא) בַּאֲפֻנָּדְתּוֹ (טאסקי״ה בלע״ז) וְלֹא בְּרֹאשׁ (יב) וְלֹא בְּרַגְלַיִם (יג) מְגֻלֶּה, וְלֹא בְּרַגְלַיִם אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא
יַעֲמְדוּ לִפְנֵי הַגְּדוֹלִים אֶלָּא בִּבְתֵּי רַגְלַיִם: ו דֶּרֶךְ הַחֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם שֶׁלֹּא יִתְפַּלְּלוּ אֶלָּא כְּשֶׁהֵם עֲטוּפִים. הַגָּהָה:
ג]וּבְעֵת זַעַם יֵשׁ לַחֲבֹק הַיְדַיִם בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה כְּעֵבְדָּא קַמֵּה מָארֵהּ, וּבְעֵת שָׁלוֹם יֵשׁ לְהִתְקַשֵּׁט בִּבְגָדִים נָאִים לְהִתְפַּלֵּל (טור):

## צב הַנִּצְרָךְ לִנְקָבָיו, וְדִין רְחִיצָה לִתְפִלָּה, וְשִׁאָר הֲכָנוֹת לִתְפִלָּה. וּבוֹ י׳ סְעִיפִים:

א * אהָיָה צָרִיךְ לִנְקָבָיו (א) אַל יִתְפַּלֵּל, בוְאִם הִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה

### שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

ב [ב] מְכַנְסַיִם. עַיֵּן בְּאֵר הַיטֵב. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן ע״ד (סק״א) מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי שָׁם. וְגַם מִבְּאֵר שָׁם שֶׁיֵּשׁ לְזַהֵר כְּשֶׁהַמְּכַנְסַיִם אֵינָם עַל חֲלוּקּוֹ שֶׁהוּא עָרֹם רַק הַמְּכַנְסַיִם עַל גּוּפּוֹ, עַיֵּן שָׁם מִדְּבָרֵי הָאֲחרוֹנִים שׁוֹר בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן א׳ (ס״ק נא): ג [ג] הָרֹאשׁ. עַיֵּן בְּאֵר הַיטֵב. וְעַיֵּן בְּשֻׁבוּת יַעֲקֹב חֵלֶק ג׳ (סי׳ ה) שֶׁר גְּדוֹל שָׁבָא לְבֵית הַכְּנֶסֶת אַף עַל פִּי שֶׁמַּעֲכִּר הַדִּין יָכוֹל לְהַסְתִּיר הַכּוֹבַע מֵעַל רֹאשׁוֹ דְּאֵין אִסּוּר כָּל כָּךְ כִּי אִם מִדַּת חֲסִידוּת, מִכָּל מָקוֹם אִם יָכוֹל לְהִתְנַצֵּל לִפְנֵיהֶם אוֹלַי יִתְפַּיְּסוּ מִמֶּנּוּ זְכוּר לְטוֹב. עַיֵּן שָׁם:

ד (ז) כְּסוּי. הַשַּׁעַם דְּהָרֹאשׁ וְהַיַּד חַד גּוּפָא אֵינָן וְאֵין הַגּוּף יָכוֹל לְכַסּוֹת אֶת עַצְמוֹ. וְכָתַב הַב״ח (ס״ק) מִיהוּ נוֹהֲגִים לְהַמְשִׁיךְ הַבַּיִת יָד שֶׁל הַבֶּגֶד עַל הַיָּד וּמְכַסֶּה בּוֹ רֹאשׁוֹ וְשָׁפִיר הָוֵי כְּסוּי, עַיֵּן שָׁם: ה (ה) בַּאֲפֻנָּדְתּוֹ כוּ׳. מִינְץ מִינְץ ל״ח תֵּקֶן שֶׁלֹּא לִכְנֹס בְּמִנְעָלִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עַיֵּן שָׁם. אֵין לְהִתְפַּלֵּל בְּבָתֵּי שׁוֹקִים שֶׁל פִּשְׁתָּן, דְּגַנַּאי הוּא לַעֲמֹד לִפְנֵי גְּדוֹלִים

### בְּאֵר הַגּוֹלָה

א * הוֹאִיל וְכִסָּה עֶרְוָתוֹ. נִרְאֶה דְּקָאֵי עַל מַה דְּמִיירֵי בְּרֵישׁ הַסָּעִיף שֶׁהָיְתָה הַשַּׁלִּית חֲגוֹרָה עַל מְתְנָיו דְּאֵין לִבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה גַּם כֵּן, אֲבָל אִם לִבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה בְּגוּן שֶׁהָיָה לְבוּשׁ חָלוּק בִּלֹא מִכְנְסַיִם, אַף דְּהוּא רַק מִדְּרַבָּנָן כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַפְּרִי מְגַדִּים בְּסִימָן ע״ד (מש״ז סק״א), מִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל וְכֵן מוּכָח מִדָּרְכָּן שֶׁל מְהַדְּרִים שֶׁצָּרִיכִין לְיַזְהֵר בְּעֵת תְּפִלָּה וְקִרְיַאת שְׁמַע, וְעַיֵּן בְּחַיֵּי אָדָם (ח״א) בְּכְלָל ג׳ דִּין ל״ג, וְצָרִיךְ עִיּוּן לְמַעֲשָׂה:

* יָצָא. עַיֵּן בְּהָרַמְב״ם (פ״ד ה״ז) דְּמִסְתַּם וּלְכָתְחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה, וְנִדְחָקוּ בְּבַאוּרוֹ, וְנִרְאֶה לִי דְּהִשְׁמִיעֲנוּ לְמִי שֶׁנֶּאֱנַס וְאֵין לוֹ בְּמָה לְכַסּוֹת, דְּלִכְתְּחִלָּה מוּטָב שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל כְּלָל, אַחַר כָּךְ מָצָאתִי זֶה בְּמַאֲמַר מָרְדְּכִי (סק״א). וְנִרְאֶה דְּרַךְ כְּמִי שֶׁנֶּאֱנַס מִתִּירִין בְּקְרִיאַת שְׁמַע מִמְּתְנָיו וּלְמַעְלָה עֲרוּם בְּסוֹף סִימָן ע״ד (ס״ו), אֲבָל בְּלֹאו הָכִי לֹא. וְכֵן מָצָאתִי בְּסֵפֶר חִבּוּרֵאת שׁוֹר בְּסִימָן א׳ סָעִיף קָטָן ע״א עַיֵּן שָׁם:

ב * צָרִיךְ וְכוּ׳. עַיֵּן מִשְׁנָה בְּרוּרָה (סק״ד) וְהוּא מִבַּ״ח (ס״ד). וּתְמוּהִין דִּבְרֵי הַבַּ״ח דְּמִשְׁמַע מִינַּיהּ דְּלִכְתְּחִלָּה הַחוֹלְקִין עַל רַשְׁ״י (הור״ד כה: תוד״ה והרי) וְרַבֵּנוּ שִׁמְעָיָה גַּם בְּדִיעֲבַד חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, וְזֶה אֵינוֹ דְּלֹא חָמִירָא זָה מִלֹּא כִּסָּה אֶת לִבּוֹ וְהוּא עָרוֹם מִמְּתְנָיו וּלְמַעְלָה דִּבְוַדַּאי אֵין בּוֹ מִשּׁוּם 'הִכּוֹן', וַאֲפִלּוּ הָכִי אֵינוֹ חוֹזֵר [מֵאַמַר מָרְדְּכִי (סק״ג)]. וְאוּלַי דִּכְוָנַת הַבַּ״ח דִּבְדִיעֲבַד יֵשׁ לִסְמֹךְ עַל רַשְׁ״י וְרַבֵּנוּ שִׁמְעָיָה גַּם לְעִנְיַן לִבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה דְּאֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, וְצָרִיךְ עִיּוּן:

ג * וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לְמְחוֹת וְכוּ׳. וּמַה שֶּׁכָּתוּב לְעֵיל סִימָן ב׳ (ס״ו) דַּאֲפִלּוּ בְּלִי אַזְכָּרָה וְשֶׁלֹּא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אָסוּר לֵילֵךְ, עַיֵּן בְּבֵאר הֵיטֵב (סק״ג), וְהַפְּרִי מְגַדִּים (א״א סק״ג) תָּרַץ דְּלְעֵיל דַּוְקָא אַרְבַּע אַמּוֹת וְכָאן אָסוּר אֲפִלּוּ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת. וְעַיֵּן לְעֵיל (סי׳ ב) שֶׁכָּתַבְנוּ שָׁם (משנ״ב ס״ק יא) בְּשֵׁם הַטַּ״ז (סי׳ ח סק״ג) דִּבְזְמַנֵּנוּ אָסוּר בְּכָל מָקוֹם מִדִּינָא אֲפִלּוּ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת:

א * הָיָה צָרִיךְ לִנְקָבָיו וְכוּ׳. וּשְׁלִישׁ צְבוּר שֶׁהוּא צָרִיךְ לִנְקָבָיו קֹדֶם חֲזָרַת הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר, אִם יָכוֹל לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ עַד פָּרְקָהּ, כֵּיוָן דְּכְדִיעֲבַד תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה וְיֵשׁ בָּזֶה מִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, פְּשׁוּט דְּמֻתָּר לְסָמְכָהּ בָּזֶה עַל שִׁשָּׁת הָרִי״ף (יד). הַמַּיְקִיל לְכַתְּחִלָּה בְּשִׁעוּר פָּרְסָה, וְנִרְאֶה דְּאַף הַמַּחְמִירִין מוֹדִין כָּאן מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת. אֲבָל אִם אֵין יָכוֹל לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ בְּשִׁעוּר פָּרְסָה דִּלְכוֹלֵי עָלְמָא תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה מַהוּ, וְאֵין לְהָבִיא רְאָיָה לְהָקֵל מִמַּה דְּהִסְכִּים הַמְּגַן אַבְרָהָם (סק״ב) דְּאִם נִתְעַוֵּר לוֹ תַּאֲוָה בְּצִבּוּר בְּאֶמְצַע הַתְּפִלָּה עַד דְּאִית בֵּיהּ מִשּׁוּם 'בַּל תַּשְׁקִיעוּ', דְּאִף עַל פִּי כֵן מֻתָּר לוֹ לִגְמֹר הַתְּפִלָּה

### מִשְׁנָה בְּרוּרָה

(ג) הוֹאִיל וְכוּ׳. רְצוֹנוֹ לוֹמַר אֲפִלּוּ (ו) הָיָה מְמַתְּנָיו וּלְמַעְלָה עָרֹם, יָצָא:
ב (ד) צָרִיךְ. וּבְדִיעֲבַד (ב) אִם הִתְפַּלֵּל בִּלֹא אֵזוֹר, יָצָא. (ג) אוַיֵּשׁ אוֹמְרִים עוֹד דְּדַוְקָא מִי שֶׁרָגִיל כָּל הַיּוֹם בַּחֲגוֹרָה, אֲבָל מִי שֶׁהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם בִּלֹא חֲגוֹרָה, גַּם בִּשְׁעַת תְּפִלָּה אֵין צָרִיךְ לַחֲגֹר. וּמִיהוּ מִדַּת חֲסִידוּת אַף בְּכָהֲאי גַּוְנָא [מֵאַתְּנַן גִּבּוֹרִים (אלף המגן סק״א)]: (ה) אַבְנֵט. רְצוֹנוֹ לוֹמַר אַבְנֵט שֶׁל מִכְנְסַיִם הַמַּפְסִיק בֵּין לִבּוֹ לָעֶרְוָה: (ו) מִשּׁוּם 'הִכּוֹן לִקְרַאת' וְגוֹ׳. אֵיתָא בְּזֹהַר וְאָתְחַנַּן (ח״ג רס״ו), מַאן דְּקָאֵים בִּצְלוֹתָא, בָּעֵי לְכַסְיָא רֵישֵׂיהּ וְעֵינוֹי בְּגִין דְּלָא יִסְתַּכֵּל בְּשָׁכִינְתָּא וְהַיְנוּ בְּטַלִּית שֶׁל מִצְוָה, וְכֵן נוֹהֲגִין בְּהַיּוֹם לְכַסּוֹת רֹאשׁ עַד עֵינַיִם בְּטַלִּית מִצְוָה בִּשְׁעַת תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. פְּרִי מְגַדִּים (מש״ז סק״א). מַאן דְּפָקַח עֵינוֹי בִּשְׁעַת צְלוֹתֵיהּ, מְקַדִּים עֲלֵיהּ מַלְאַךְ הַמָּוֶת כוּ׳. וְעַיֵּן בְּסִימָן צ״ה בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה סָעִיף קָטָן ה׳: (ז) שְׁאָר בְּרָכוֹת. (ז) וְהוּא הַדִּין קְרִיאַת שְׁמַע, דְּלֹא שַׁיָּךְ 'הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹקֶיךָ' כִּי אִם כְּשֶׁעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (ח) מְכַנְסַיִם. וְהוּא הַדִּין אִם בְּגָדָיו מְגֹחָכִים (ה) דְּבוּקִים מַמָּשׁ עַל הַבָּשָׂר וּמַפְסִיקִים בֵּין לִבּוֹ לָעֶרְוָה: ג (ט) בְּגִלּוּי הָרֹאשׁ. וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה (ד״ה ורש״ו): ד (י) לֹא חֲשִׁיבָא וְכוּ׳. דְּהָרֹאשׁ וְהַיָּד חַד גּוּף אֵינוֹן וְאֵין הַגּוּף יָכוֹל לְכַסּוֹת עַצְמוֹ. וְכָתַב הַבַּ״ח (ס״ה) מִיהוּ נוֹהֲגִין לְהַמְשִׁיךְ הַבַּיִת יָד שֶׁל הַבֶּגֶד עַל הַיָּד וּמְכַסֶּה בּוֹ רֹאשׁוֹ וְשָׁפִיר הָוֵי כְּסוּי: ה (יא) בַּאֲפֻנָּדְתּוֹ. הוּא אָזוֹר חָלוּל שֶׁמַּשְׁימִין בּוֹ מָעוֹת, וְאֵינָנוּ דֶּרֶךְ כְּבוֹד לַעֲמֹד כֵּן לִפְנֵי ה׳ יִתְבָּרַךְ. וְכֵן אֵין נָכוֹן לְהִתְפַּלֵּל בְּקַאפְּטָעִין וּבֶגֶד הַמִּתְחַתּוֹן אוֹ בְּשַׂלְאף רָאק [חַיֵּי אָדָם (ח״א כלל כב ס״ח)]: (יב) מְגֻלֶּה. וּבְזְמַנֵּנוּ צָרִיךְ לְהָשִׁים בְּעֵת הַתְּפִלָּה (ו) כּוֹבַע בְּרֹאשׁוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹלֵךְ בְּרְחוֹב, וְלֹא בְּכוֹבַע הַקָּטָן שֶׁתַּחַת הַכּוֹבַע, כִּי אֵין דֶּרֶךְ לַעֲמֹד כֵּן לִפְנֵי אֲנָשִׁים חֲשׁוּבִים, וְכָל שֶׁכֵּן שַׂלְאף מִין. אֵין לְהִתְפַּלֵּל בְּבָתֵּי שׁוֹקִים שֶׁל פִּשְׁתָּן לְבַד, דְּגַנַּאי הוּא לַעֲמֹד כֵּן לִפְנֵי גְּדוֹלִים, וּמִכָּל שֶׁכֵּן כְּשֶׁלּוֹבְשִׁין סַנְדָּל וְהָעָקֵב מְגֻלֶּה. גַּם אֵין לְלַבֵּשׁ בְּעֵת הַתְּפִלָּה בְּתֵּי יָדַיִם שֶׁקּוֹרִין הַעְנְטְשִׁ״ךְ כְּדֶרֶךְ עוֹבְרֵי דְּרָכִים, וְקוֹרֵא אֲנִי עֲלֵיהֶם (תהלים לו יב) 'אַל תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל גַּאֲוָה וְיַד רְשָׁעִים אַל תְּנִדֵנִי' [בַּ״ח (ס״א)]. וּמַהֲחֵי אָדָם דִּלְעֵיל מַשְׁמַע דַּאֲפִילּוּ בְּבָתֵּי שׁוֹקִים שֶׁל צֶמֶר לְבַד גַּם כֵּן אֵין נָכוֹן, וְהַכֹּל תְּלוּי לְפִי מִנְהַג הַמְּקוֹמוֹת. הַר״מ מִינְץ (ס״ לח) תֵּקֵן שֶׁלֹּא לִכְנֹס לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּמִנְעָלִים אֲרֻכִּים וְהֵינוּ שְׁטִיוִיל, וְאִם דַּרְכּוֹ אוֹתוֹ הַמָּקוֹם לַעֲמֹד כָּךְ בִּפְנֵי גְּדוֹלִים מֻתָּר [פְּרִי מְגַדִּים (א״א סק״ה)]: (יג) מְגֻפִּים. מִיהוּ אִם הַבֶּגֶד אָרֹךְ שָׁחוֹפֶה אֶת הָרַגְלַיִם, אוֹ בְּאַרְצוֹת הַחַמִּין מְאֹד שֶׁעוֹמְדִים שָׁם גַּם כֵּן בִּפְנֵי גְּדוֹלִים יָחֵף, (ו) אֵין לָחוּשׁ אֲפִלּוּ הַבְּגָדִים קְצָרִים וְנִרְאִין הָרַגְלַיִם:

א (א) אַל יִתְפַּלֵּל. דִּכְתִיב (עמוס ד יב) 'הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹקֶיךָ יִשְׂרָאֵל', וּכְתִיב (קהלת ד יז) 'שְׁמֹר רַגְלֶיךָ כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים' וְאָמְרוּ חֲזַ״ל (כג.) אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁמֹר נִקְבֶיךָ בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה עוֹמֵד בִּתְפִלָּה לְפָנַי

### שַׁעַר הַצִּיּוּן

א (ע) עַיֵּן בְּרַמַ״ם (פ״ד ה״ז) וּכְכָסֶף מִשְׁנֶה וּבַאוּר הַגְּרַ״א: ב (כ) בַּ״ח (ס״ד) וְאֵלֶיהָ רָבָה (סק״ב): (נ) כֵּן כָּתַב רַבֵּנוּ יְרֵחֶם (נתיב ג ח״ד) בְּשֵׁם יֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב וְהוּבָא כֵּן בְּבֵית יוֹסֵף (ד״ה וגרסינן), וְצָרִיךְ עִיּוּן קָצָת עַל הַמָּגֵן אַבְרָהָם (סק״א) שֶׁכָּתַב סְתָמָא

(ד) סְמַ״ק (מצוה יא בהגהה קכד) וְהוּבָא בְּבֵית יוֹסֵף (שם): (ס) דֶּרֶךְ הַחַיִּים (דברים שצריכים ליזהר בשעת התפילה ס״ד): ה (ו) חַיֵּי אָדָם (ח״א כלל כב ס״ח): (ו) שִׁירֵי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (הגה״ט סק״א):

---

**לִיקּוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א]** וּבשו״ע הרב (ס״ב) הביא זה בסתמא, ולא הביא שמידת חסידות להחמיר. **ב]** וכתב בשו״ע הרב (ס״ו) שיש מהחכמים שהיו עושין כן גם בעת שלום, ומכל מקום יש ליזהר שלא לחבוק אצבעותיו בעת שלום, כי בזה הוא מוריד דין על עצמו, אלא יניח ידיו זה על זה כפותין.

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah